

МЕДИЦИНСКО СПИСАНИЕ

ИЗДАВА

ВАРНЕНСКОТО МЕДИЦИНСКО ДРУЖЕСТВО

ИЗЛИЗА НА 1, 10 И 20 ЧИСЛО СЪБИ МЪСЕЦЪ.

ЦѢНАТА ЗА ГОДИНА

Въ България 8 лева

„ странство 8¹/₂ „ златни

ПОДПИСКИ СЕ ПРИЕМАТЪ

ВЪ

РЕДАКЦИЈАТА НА „М. СПИСАНИЕ“

ВАРНА.

Съдържание: Изъ селската игиена. — Какъ дѣйствувать микробитѣ? — За холерата. — Обявление.

Изъ селската игиена*)

III. — Ж и л и щ е т о.

„Избора на строителнитѣ материяли. — Относително м териялитѣ назначени за построяването, явно е че всѣки зема такива, каквито му позволяватъ средствата и каквито се намиратъ въ страната; но преди всичко ние ще кажемъ че дѣланий камъкъ, съ добро кересте и гипсъ съставляватъ материяли съ които може да се придобие най-много чистота, яккостъ и здравина.

„Подиръ това идатъ постройкитѣ съ тухли и особено съ кухитѣ тухли; и подиръ тѣхъ идатъ постройкитѣ съ мѣгкия пѣсчливъ камъкъ. Постройкитѣ съ добръ набита глина (като на кирпичи) не е нездрава, но въ влажнитѣ мѣста трѣбва да се отбѣгва употрѣблението на гипсъ. защото той благоприятствува салнетража (селитруването) и увеличава влагата.

*) Продължение отъ Но. 4.

„За да се отбѣгне тая влага, която малко по малко завзема зидоветѣ и се въздига чрезъ капиларитета, има едно лесно средство, за което грѣшатъ твърдѣ много за дѣто не го практикуватъ, когато строятъ връхъ една почва естествено влажна. Това средство се състои да се туря единъ пластъ отъ непроницателни за влагата материяли, щомъ като зидоветѣ се подигнатъ малко по-горѣ отъ почвата.

„*Пода (дюшмето)*. — Дъсченото дюшме е по-здраво отъ колкото ако да е отъ земя или отъ каменни плочи; дъсченото дюшме предпазва отъ влагата особено ако се е оставило, между дюшмето и земята, празно мѣсто, което да се насипе съ желязна сгура или пѣкъ да се остави празно, като му се направятъ прозорчета за да съобщава съ вънкашния въздухъ. Така се образува едно течение на въздуха, което отнася влагата; но тъй като това става трудно и безпокоително, то не може да се приспособи въ селата. Това което е всякога забранено, то е да се отбѣгва една не добръ стѣпкана почва, която обикновено често поливатъ съ вода, и става още по-вредителна; лесно е да се постеле пода съ плочи добръ слепени, отдолу тѣхъ да се постели единъ пластъ кремани до колкото се може по-дебелъ, и така тоя недостатъкъ се поправя безъ много разноси.

Стѣнитѣ на стаитѣ. — По настоящемъ са взели обичай, въ по-богатитѣ селски къщи, да си обляпватъ стѣнитѣ на стаитѣ съ пѣстри шарени книги, така модата се вмѣква на вредъ, но това не е всякога безъ опасностъ. Нѣкой бои, особено зелената, съдържа по нѣкогашъ отровни вещества и праховетѣ които се къртятъ отъ тия книги могатъ да причинятъ нещастия. Едно добро побѣляване на стѣнитѣ съ варъ, подновявано сѣка година, е най-здрава мѣрка.

„Въобще стаитѣ са намиратъ туко подъ самия покривъ; отъ това произлиза че зимно време тѣ биватъ твърдѣ студени и лѣтно време много топли. За това трѣбва да се кове тавана съ дъски за да се отбѣгне това неудобство.

„*Покривъ*. — Керемидитѣ и плочитѣ са най-добри за

покриванieto на жилището. Съществуватъ още въ много бѣдни мѣстности, на които покрива на къщитѣ е отъ трѣстъ или слама. Освѣтъ опасността за пожаръ, който често причинява значителни опустошения, тия покриви могатъ да иматъ вредително влияние върху здравето, и причиняватъ трески, вслѣдствие гниенieto на растителнитѣ вещества, отъ които се състоятъ.

„И вече правителството е запретило да се правятъ сламени покриви (въ Франция).

„*Распределението на стаитѣ.* — Голѣмината на стаитѣ въ които се живѣе и особено тия въ които се сии е отъ твърдѣ голѣма важность, защото живѣенieto въ едно тѣсно мѣсто, често натрупано въ мобили, съ други покъщнини, съ провизии, и при това като се прибавятъ още, кучета, котки, кокошки и други животни, та всичко това влияе гибелно върху здравето и произвежда скрофулозни болѣсти и развива даже и епидемически болѣсти.

„Освѣтъ доброто провѣтривание, за което ще кажемъ по-послѣ, една стая въ която се живѣе трѣбва да има най-малко 3 или 3½ метра височина и 4 метра дължина и широчина.

„Вратата трѣбва да бждатъ ерѣщу прозорцитѣ или ерѣщу огнището, за да се улеснява течението на въздуха.

„Величината на прозорцитѣ трѣбва да бжде съразмѣрна съ стаята, прозорцитѣ трѣбва всякога да бждатъ доста голѣми за да може презъ тѣхъ да грѣе и освѣтлява добръ слънцето. (Ние считаме за излишно да напомниме неудобствата на нашитѣ селски къщи, нещемъ да споменемъ за ония прозорчета: дупки, презъ които на свѣтлината не се дава входъ, тъй каго тѣ биватъ обляпени съ книги или за по-голѣмо нещастие съ шкембета и други такива необмислени работи). Въ нашитѣ мѣста, къщитѣ трѣбва да се излагатъ, до колкото е възможно къмъ истокъ, къщитѣ които са изложени къмъ северъ биватъ твърдѣ студени зимно време, а ония които са изложени къмъ югъ биватъ твърдѣ топли лѣтно време.

„Въздухъ и свѣтлина. — Въздуха и свѣтлината са най-силнитѣ фактори за здравието. Человѣка лишенъ отъ свѣтлина увѣхва както растението; лишенъ отъ въздухъ той се поболява.

„Това е тѣй вѣрно, щото дѣцата които са пораснали въ мѣста не добрѣ освѣтлени обикновенно биватъ съ дребенъ ръстъ, съ неправилно тѣлосложение и блѣдни. „Въ тъмни кѣщи, слаби жители“, каза единъ способенъ гигиенистъ.

„Слънцето дава въ сѣщото време съ свѣтлината си и една благотворна топлина, която изгонва отъ земята и отъ зидовѣтъ на жилищата влагата, която е една отъ най-опаснитѣ неприятелки на здравието, и тая топлина унищожава всичкитѣ зародиши, които докачватъ човѣческото сѣществуване. Прочее лучитѣ на слънцето са най-силнитѣ агенти на игиената и оправдаватъ италиянската поговорка: „тамъ дѣто слънцето не влиза, доктора влиза.“

„По селата по-голѣмата частъ отъ жилищата са тѣсни, злѣ расположени, злѣ освѣтлени. Но за щастие тѣхнитѣ жители прекарватъ по-голѣмата частъ отъ живота си на открито небе и се ползватъ постоянно отъ въздуха и отъ свѣтлината, на които благотворнитѣ дѣйствия са твърдѣ много потрѣбни за болнитѣ жители на градовѣтъ.

„Но зимнитѣ лоши времена принуждаватъ селскитѣ жители да се затварятъ въ жилищата си; по нѣкоги по болѣсть се задържатъ въ кѣщитѣ си или пакъ по работата си, които иматъ домосѣдна професия, като шивачитѣ, общаритѣ, хлѣбари-тѣ, слѣдователно всякоги трѣба да се даде на обиталището такова расположение, да се зематъ такива предпазливи мѣрки, каквито са нужни като ако да живѣеше човѣкъ постоянно затворенъ въ него.

„За да се добие желателния резултатъ отъ слънчевата свѣтлина достаточна е прозорци-тѣ да бждатъ доста голѣми, кѣщата да бжде добрѣ изложена, да има достаточна разстояние между кѣщата и дрѣвесата които са посадени предъ нея.

„Налогъ върхъ вратитѣ и прозорциитѣ.*) — Въ интереса на гигиената е прозорцитѣ да бѣдатъ въ достатъчно количество; по злощастие това не се прави вслѣдствие на нещастний законъ по налога на портитѣ и прозорцитѣ. Тоя законъ туря налогъ за всѣка врата и прозорецъ, така на работниците се измѣрва въздуха и свѣтлината, които влизатъ въ жилищата имъ. Селенитѣ за да отбѣгнатъ отъ тоя налогъ правятъ на жилищата си единъ или два прозирца, и отъ това здравнето имъ тегли.

„Тоя законъ не само че е антидемократически, защото отъ него страдатъ най много скромнитѣ работници, на които кѣшитѣ имъ оставатъ безъ прозорци, но той е още и антигигиенически, и ако да се премахнеше такъвъ единъ законъ, то би било въ полза за здравнето на тия хорица.“
(Слѣдва.)

Какъ дѣйствуватъ микробитѣ?

Въ лекцията си върху бактериологията и хирургията дадена на вторий Декемврий т. г, въ Лондонъ и напечатана въ British medical Journal отъ сѣщій мѣсець, Henry Power, въ заключение казва слѣдующето :

„Интересно е да разглѣдаме какъ тѣзи организми (микробитѣ) упражняватъ тѣхното пагубно влияние върху по вишитѣ животни. Какъ напримѣръ бацилитѣ на треската дѣйствуватъ върху говедата? Има четири начина по които можиме да обясниме дѣйствието на микробитѣ върху заразеното животно. Първо, тѣ можатъ да дѣйствуватъ като завладающата армия върху едно мирно насѣление; тѣ можатъ просто да исчерпватъ запасната му храна. При тежающи по голѣма сила и жизненность отъ колкото нормалнитѣ ткани, които са до виша степенъ специализирани и които може би да трѣбватъ по сложна храна т. е, храна която е била малко или много уподоблена (assimilated). Тѣзи млади и силни войници хващатъ и присвояватъ суровий материалъ, и тѣй оставатъ по деликатнитѣ по съставъ кѣточекъ (cells) да гладуватъ. И това дѣйствие (па

*) За щастие подобно нѣщо у насъ не съществува б. р.

микробитѣ) не може да не се земе прѣдъ видъ, по какъвто и начинъ да търсиме да обясняваме влиянието имъ, тѣхното безмѣрно прираждане е извѣстно, и ний стига само да погледнѣме на рисункитѣ на Klein и на други които представляватъ пълното нацѣдаване (infiltration) отъ микроби на много органи, за да разбирѣме какво силно влияние тѣ трѣбва да упражняватъ въ тѣзи смисълъ, и какъ нормалнитѣ клѣтки отслабнали отъ гладъ и изнеможели могатъ да паднатъ като Гуливаръ прѣдъ Алипугианцитѣ жертви на нападенията на тѣхнитѣ малки но многочисленни и устойчиви неприятели; и ако друго доказателство би било нужно, то би се намерило въ сериознитѣ послѣдствия произвѣдени върху организма отъ каквото и да е постоянно течение, било отъ несвършенно оздравелъ абсцесъ, отъ бѣлотечностъ (leucorrhoea), или даже и отъ гнойливо очно възпаление. Второ, тѣ (микробитѣ) могатъ да дѣйствуватъ чрѣзъ тѣхното вмѣшательство въ изпълнението на функциитѣ на рязнитѣ очистителни (depurating) органи, Klein, въ много численитѣ си и превъсходни рисунки често е представлявалъ бѣбрека, и въ тѣхъ ний виждаме гломерулнитѣ капилери окружени отъ хиляди микроби. Отъ това става ясно че уреата както и другитѣ окончателни произвѣдения на възвратното превръщения (regressive metamorphosis) на тканитѣ не трѣбва да се елиминиратъ свършенно, и ако се задържатъ въ тѣлото, то тѣ трѣбва да способствуватъ за развитието на болѣститѣ.“

„Но и други възгледъ може да се поддържа. До колкото знаемъ, може да се каже, че всичкитѣ живущи същества произвѣждатъ испражнения (excreta), найпроститѣ отъ които, въгленната кислота и водата, съдържатъ въглерода, водорода и кислорода на храната; когато азота се елиминира въ видъ на уреа, урическа кислота, гуанинъ илъ пъкъ на нѣкой други растворими отровителни състави. Микробитѣ не могатъ да бждатъ изключение на това правило; но когато, въ повечето случаи испражненията се изхвърлятъ въ огромнитѣ вмѣсталища на атмосферата водитѣ и земята и чрѣзъ дѣйствието на други сили ставатъ безвръдни, тука тѣ се очищаватъ въ тѣлото на животното въ което микробитѣ живѣятъ, и тѣй то се разрушава рано или късно, но толкова сигурно колкото ако

изпразненията на самото това животно да оставаха въ тѣлото му.“

„Има още едно друго обяснение което по много причини се препоръчва и на химици и на биологисти защото изяснява по удовлетворително замѣчателнитѣ явления. То е че вредителното дѣйствие на микробитѣ се дължи, не на това което тѣ заематъ или пакъ изпразняватъ, но на това което тѣ оставятъ, и туй е въ близко отношение съ повелитилния начинъ по който тѣ се нуждаятъ отъ кислородъ. Като тѣ са въ повечето случаи невъздушни (анаэробіе)—т. е. способни да живѣятъ и да се размножаватъ безъ да бждатъ прямо изложени на въздуха—тѣ трѣбва да си доставятъ кислорода, отъ който се нуждаятъ за да живѣятъ, отъ тканитѣ които ги окружаватъ; но когато кислорода се отвлече отъ таквизи сложни химически състави като тѣзи отъ които нашето тѣло е устроено, елементитѣ (които оставатъ) отново се съединяватъ по мѣжду си, и тогази, подъ името птомини (отъ Птома, мъртво тѣло), върва се да бждатъ дѣйствителнитѣ отровителни дѣйци. Усилия са се положили да се уединятъ тѣзи състави; и се е указало че се отъ същото естество както алкалоидитѣ, и че тѣ приличатъ по състава си и по дѣйствиата си, на тѣзи смъртоносни отрови които се извличатъ отъ дигитала, кониума, тютюна, делфиниума и отъ други отровни растения. Относително това може да забележиме че Miquel (des Organismes Vivants, 1883 p. 103) е обработилъ единъ бактериумъ, който притежава особенната сила да преобрѣща единъ грамъ сѣра въ течение на 48 часа въ водо—сѣрна кислота, слѣдъ като се притури 4 литри врѣла вода и малко tartrate of ammonium. Този бактериумъ често се прилепява на вулканизираниѣ каучучни трѣби, и въ течение на нѣколко часа може да напълни водата която тѣ съдържатъ съ 60 cc. до 70 cc. на литра водо—сѣрна кислота

Трудно е да се разбере като се има прѣдъ видъ дѣйствието на тѣзи микроби върху тѣлото сравнителната рѣдкостъ на болѣститѣ. Какъ става щото въздуха който е препълненъ отъ тѣзи свирѣщи микроби, че ний всички не намираме отъ тѣхнитѣ нападения? Какъ може поне единъ да избѣгне? Pasteur посрѣща това затруднение като казва че здравето тѣло е въ положение да се противи на тѣзи

инострани дѣйци, и че до тогази до когато повърхността е непокътната никаква врѣда не произлиза отъ тѣхното преглъщанне. Здравия чловѣкъ вѣроятно е въ състояние да противостои на нападенията на болшенството на тѣзи болѣзно-родни организми, поне за едно време. Кѣточкитѣ които покриватъ повърхността на тѣлото ни и предѣлятъ нашитѣ питателни, дихателни, дѣтородни и уринерни пространства притежаватъ своятъ и жизненна енергия, и когато се въ свършени нормално положение не могатъ да се завладяватъ отъ никакъвъ микробъ: тѣ противостоятъ на такъвизи организми по цѣлата линия.

Обаче, когато вследствие нѣкоя механическа, химическа или друга срѣда жизнеността на тѣзи кѣточки се намали свободенъ входъ се дава на такъвизи организми, които веднѣжъ като влѣзатъ въ тканитѣ или кръвта, намиратъ удобна почва за размножаванне; и тѣ могатъ да се укажатъ само чрѣзъ тѣхната численостъ или чрѣзъ дѣйствието си, врѣдителни или пакъ смъртоносни за цѣлото тѣло. Нищо не може по добръ да отвърди това отъ колкото опита наскоро направенъ отъ Orth и Wyssocowitsch (Virchow's Archiv. 1886) които намѣриха че Стафилокока може да се внесе въ кръвта на заяка безъ видима врѣда; но ако прѣди впусканнето, най малката механическа врѣда се стореше на клапитѣ на сърдцето, типиченъ ендокардитъ послѣдва“.

Д-ръ Ст.

За холерата.

Всеки питаше съ любопитство: защо са се умножили днитѣ за карантина въ Цариградъ? Като му се отговаряше: защото въ Европа върлува отъ нѣколко години насамъ холера, която сегия-тогисъ се усилва повече и е истребила нѣколко невинни хорица, по много мѣста, и може да достигне и до насъ ако не се взематъ предварителни мѣрки. Тогава всеки се загрижваше за спянкитѣ които ставатъ на търговията и потрепваше отъ смъртността която причиняватъ на чловѣчеството заразителнитѣ болѣсти — ужасни бичове на чловѣчеството но твърдѣ малцина са ония които би помислили, които би се постарали или пожертвували нѣщо за общото здравие на чловѣческото общество.

Повечето чакатъ да удари ножа до кокала, та тогава даватъ мило и драго за здравие и за животъ, безъ да си помислятъ, че противъ такива болѣсти трѣбва да се взематъ о време предварителни мѣрки — частни и общественни: всѣки единъ за себе си, за дома-чадинето си, за къщата си здравословни мѣрки; всѣка една община, всѣка една държава общи санитарни и igienически предварителни мѣрки понеже такава болѣстъ като е заразителна, заразява цѣло село, цѣлъ градъ, цѣли държави, не гледа хатѣръ никому, не пощадява нито богатия, нито сиромаха, ни учения нито простия; като се вмъкне въ едно село, въ единъ градъ или държава може на дѣсно и на лѣво мори, безъ да чака да се зематъ както изобщо така и частно предварителни мѣрки противъ нея.

Частните igienически и санитарни мѣрки значатъ много, понеже, ако всѣки вземе такива мѣрки за себе си, за къщата си, то тогава ставатъ общественни мѣрки, но ако въ сѣщото време общинитѣ, и държавитѣ взематъ такива мѣрки, то тогава цѣльта се постига по на здраво и по на сигоръ.

Да се надѣяме на лѣкуването на заразителнитѣ болѣсти, да се уповаваме само на лѣкарство е глупостъ; да мислиме, че ще се излѣкуватъ мнозина отъ тѣхъ е немислимо, понеже и ако би съществували непогрѣшими специфически лѣкарства противъ тѣхъ, пакъ въ най образованитѣ държави гдѣто съществуватъ най много лѣкари, не би било възможно да се даде лѣчебна помощ на толкова болни, колкото, по нѣкогашъ, заразяватъ въ едно и сѣщо време тия болѣсти.

Съ лѣкарства се излѣкуватъ нѣколцина на стотѣхъ, а съ igienически мѣрки, съ igienически редовенъ животъ се избавятъ отъ преждевременна смъртъ стотини хора, даже отъ обикновеннитѣ болѣсти, а колко повече отъ заразителни болѣсти. Следователно съ распространението, между населението, на здравословни познания, може да се принесе, стотини и хиляди пѣти, по-голяма услуга за въ полза на здравieto на селянина и на гражданина, за тѣхното тѣлесно и умствено развитие и отъ усъвършенствуването на които зависи и икономополитическото състояние на населението.

Главната цѣль на „Варненското Медицинско Дружество“ е, и ще бѣде, чрезъ своя органъ „Медицинско Списание“ да показва на селяни и граждани, до колкото е възможно, причинитѣ на разнитѣ болѣсти и мѣрките които трѣбва да се взематъ за предпазване отъ тѣхъ и отстраненнето имъ и да распространява здравословни познания.

Дружеството щѣше да бѣде още повече насърчено и цѣльта може по на здраво, по-сигурно и по на скоро да се постигне и населението по-голяма полза да извлече отъ това „Медицинско повечето

популярно Списание“, ако повечето Колеги му подадяха писменна помощ, повечето българи го подкрѣпяха материялно; ако повечето майки, попове, даскали и учители селски и градски, които са въ сжщото време възпитатели, гигиенисти и лѣкари на стотини млади дѣчица, невинни душици — бѣдѣщи граждани на които всекога живота е въ опасностъ отъ разни заразителни и прилѣпчиви болѣсти като живѣятъ наедно ако, повечето отъ горѣпоменатитѣ лица бѣха се показали любители на прочитаніе такива списания, то ползата би била, повтарямъ, значителна, но това не зависи отъ Медицинското Дружество; то си прави длѣжността, до колкото е възможно, до колкото му позволяватъ времето и средствата.

Съ горнята цѣль искамъ да кажа нѣколко думи за холерата.

Х О Л Е Р А Т А.

Холерата е една болѣстъ епидемическа, която ударя повече хора въ едно и сжщо време и се принася отъ болни или умрѣли, отъ тая болѣстъ, чловѣци и разни нѣща които съдържатъ семе (зародишъ) отъ сжщата болѣстъ; тя избухва въ чловѣка съ слѣдующитѣ признаци: изобиленъ приливъ въ стомаха и чървата, който приливъ докарва повръщания (бълвания) и дрискъ (сюрдюлюкъ), въ слѣдствие на които дохождатъ намаление или спиране на пикучѣта, безгласие, згърчвания, истиваніе на цѣлото тѣло, посиняване и пр.

Тѣй като холерата е заразителна болѣстъ, а пъкъ противъ тия болѣсти, както казахме, ако се взематъ о време предварително предпазливи (профилактически) мѣрки, може да се принесе хпйяди пакти полза на чловѣчеството отъ колкото съ лѣкуванието.

Чрезъ гигиенически мѣрки могатъ се запази кѣщия, села, градища и държави отъ епидемии, когато чрезъ лѣкарства, епидемията има силенъ вървежъ и тѣжакъ характеръ, помага се само на нѣколцина. Заради това, за гигиениститѣ, най-интересното нѣщо на болѣститѣ, а именно на епидемиятѣ, на заразителнитѣ болѣсти, е причината и происхождението.

За причината или причинитѣ на холерата много се е казало, и говорило до сега, а на послѣдно време по случая на върлующата холера още повече се каза и писа.

Говори се за семе, зародишъ, ядъ, отрова, микроскопически организми, холерически микробъ и пр. За холерическия микробъ казаха, че той има форма на запетая и че той произвежда холерата, но други додоха да опровергаятъ това. Г-нъ Д-ръ Клайнъ, членъ отъ комисията за холерата въ Индия, констатира, че тоя микробъ или бациллъ запетая нѣма влиянието което му от-

дава Кохъ и неговитѣ ученици, понеже тоя бациллъ, отъ една страна, съществува, въ много други течности нехолерически, отъ друга страпа водата която съдържа такова бацилли въ значително количество се показвала безсилна да поврѣди нѣкого отъ 260 души които пили отъ нея въ Индия. Тия наблюдения са потвърдени и отъ М. Херикуръ профессоръ въ Лилъ. На това се отговори, че тѣ не са можали да познаватъ съжитѣ бацилли на холерата, и други много такива критики станаха врѣхъ тоя предмѣтъ.

Нѣка оставимъ или на професоритѣ, на академиститѣ, всичкитѣ тия теории, препирни, разисквания и да додемъ до по вѣроятността, може се каза, че съществува единъ зародишъ, едно семе, една ядка, каквато и да бѣде тя, каквато и да ѣ е организацията каквото и да е името всички са съгласни, и че тоя зародишъ като влезе въ човѣчeskото тѣло заразява го и произвежда холерата, и то не всѣкого и всѣкога, което ни прави да предположимъ, че трѣбва да играе тука голѣма роля и предрасположението (предиспозицията).

Азъ съмъ билъ на двѣ епидемии отъ холера, стоялъ съмъ по цѣли дни и ноци въ болницитѣ между холеричитѣ заедно съ други студенти и санитарии, мнозина отъ насъ нѣмаха ни най-малки признаци отъ холера.

На 1866 г. въ Молдова ходихъ въ заразенитѣ села, почти цѣлъ мѣсецъ, влизахъ отъ къща въ къща, въ най-мизернитѣ, най-нечиститѣ, и мръсни заразени колиби и подземници, самъ растривахъ много болни и имъ давахъ медицинска помощъ въ всичкитѣ периоди на болѣстѣта, безъ да почувствувамъ ни най-малко нерасположение на здравето си, като държахъ една правилностъ, и умѣренностъ на животъ си, а именно лѣ храната и питието.

За да можемъ да се предпазваме, да избѣгваме отъ тоя зародишъ или даже да го уморяваме, до колкото е възможно, трѣбва да знаеме гдѣ се намира той и какъ се принася и влиза въ човѣка, та го заразява.

Бѣлвочитѣ и испражненията, на холеричитѣ, съдържаха зародишъ и отъ тѣхъ, чрезъ разни нѣща, се принася на здравитѣ хора.

Нѣкои-си искатъ да обвинявата само водата или само друго нѣщо: т. е. искатъ да локализираатъ зародиша само въ едно нѣщо, но това е абсолютизмъ; други вѣрватъ, че това може да стане както чрезъ въздуха, тъй и чрезъ водата или всѣкакви кѣткости и твърди тѣла, което е по-вѣроятно. защото едно семе което може да се принесе чрезъ водата, ще може и чрезъ храната, дрѣхи и пр. стига само други обстоятелства да го не оничтожатъ. Трѣбва да забѣлжимъ тука, че въ нѣкои отъ тия нѣща, зародиша отслабва (атенуирва се) и дѣйствиува по-слабо или никакъ на човѣка, а въ други слу-

чап или въ други пѣща а на вѣрно въ неизвѣстни обстоятелства, зародиша се усиља, умножава (чрезъ пюлюация или пролиферация т. е. навѣжданне) и по тоя начинъ се принася въ здравия чловѣкъ и го заразява по на сигуръ и по-силно, и може да трае по на дълго време и да се принесе на по-голѣмо расстояние.

Трѣбва да повторимъ тука, че предиспозицията играе, ако не самата, но смѣемъ да кажиме по главната роль за прихващаннето болѣстѣта.

Въздуха може да бѣде вехикулъ (да съдържа) холерическия микробъ, нъ той го разрѣдява (дилюирва) и го отслабва, нъ не толкова колкото отслабва тифическия микробъ. (Това мнѣние е съвсѣмъ изоставено).

Нѣкой си списатель бѣше казалъ: „една войска заразена отъ тифусъ и въ това врѣме пѣтува, болѣстѣта се намалява, а ако е заразена отъ холера болѣстѣта се усиља и умножава.“ То значи, че въ първия случай въ чистия или открития въздухъ дѣйствува връхъ микроба като отслабителъ (атенуантъ), а въ вториъ случай като, че наостря и размножава микроба или пъкъ това става тѣй, защото за развитието на тифуса се изискватъ едни условия мѣстни и тѣлесни, а за холерата други. Въ пѣтуването си солдати́на се испотява и прѣстудява често, пие вода всѣкаква, всѣкога и на всѣкадѣ гдѣто и когато намери, яде нерѣдовно и по просто и това докарва аномално дѣйствие на кожата и пищеварителния каналъ, който аномалности предрасполагатъ чловѣка на холерата.

Въ 1866 г. въ Молдова, жителитѣ които мрѣха повѣче бѣха бѣднитѣ. Въ тая година, понеже храната небѣше никъкъ станала, бѣднитѣ селяни се храниха съ хлѣбъ отъ просо и ячмитъ, пияха по нивята си, цѣль денъ, възгорѣщената отъ слънцето въ сѣднитѣ имъ вода, или пъкъ съвсѣмъ стодената, тутакси извадена отъ кладеница, испотяваха се и истиваха, разваляше имъ се нормалното дѣйствие на пищеварителния каналъ и на кожата и холерата незакъсѣяваше да избухне въ тѣхъ. Богатитѣ и тѣ си разстрояваха пищеварителния каналъ се разболѣваха и умираха нѣкои, но отъ тѣхъ нѣкои за да се предпазятъ, ушъ, отъ холерата преядваха, препиваха или се напиваха и пр.

Отдавно прочетохъ въ едно медицинско списание, че въ Азия, въ единъ градъ мрѣли въ една година много отъ холерата. Подиръ нѣколко години открили гробищата за да миятъ коститѣ на умрѣлитѣ, както имали обичай да правятъ съ всички умрѣли подиръ опредѣлени години, и холерата се е распространила въ тоя градъ тутакси съ голѣма сила. Въ тоя случай вехикула за распространението на холерическия зародишъ дали е билъ въздуха? (на вѣрно водата).

Водата и много други жидкости могат да бждатъ тоже вехи.

кулъ чрѣзъ които се принася и разпространява холерическия зародишъ, но за водата трѣбва да се има прѣдъ видъ растоятиието отъ гдѣто иде тя и количеството и. Не трѣбва да се търси принасянието и разпространението на микроба чрѣзъ голѣмитѣ рѣки, както даваха за примѣръ, на послѣдно врѣме, Сена.

Въ науката съществуватъ доста примѣри които потвърдяватъ, че холерическия зародишъ може да се принесе чрѣзъ водата. Въ Букурещъ е съществувала холера; вѣнъ отъ града въ една болница донасятъ само единъ холерикъ, на когото бѣлвочитѣ и испражненията изливатъ въ заходитѣ; на близо до тѣхъ има единъ кладенецъ. на вѣрно инфилтрацията (наеждането) е станала до кладенеца, понеже всѣки който е пилъ отъ нея вода билъ е заразенъ отъ холера.

Когато холерическия зародишъ може да се принесе чрѣзъ въздухъ? и житкости, то не може да има никакво съмнѣние, че той може да се принесе и чрѣзъ твърдитѣ тѣла, както: дрѣхи, стоки, человѣци и пр. като се запазятъ всичкитѣ други условия: влага, температура и пр. които подържатъ неговото съществуване.

Предрасположителни (предиспозиционни) причини.

а). Растройството на пищеварителния каналъ, както казахме по горѣ, играе голѣма роль въ прилепчивостта на заразата. Въ врѣме на епидемиитѣ които имахъ случай да видя, се забѣляжваше, че бѣднитѣ които нѣмаха средства да се хранятъ рѣдко, гладуваха или ядѣха и пияха каквото намеряха: хлѣбъ отъ просо, отъ ячмникъ, разваленъ кукурузъ, вода топла или съвсѣмъ студена, изложени по кърската работа. Имотнитѣ хора отъ друга страна, приядваха, припиваха.

Тия антигигиенически нѣща докарваха растройство на пищеварителния каналъ и предрасполагаха на холерата. Въ повечето случаи избухването на болѣстѣта бѣше предшествовано отъ растройство на пищеварителния каналъ: диария, болѣсти въ трѣбуха, подиръ това ето ти и холерата избухва. Мнозина които се занимаваха съ холеричитѣ, тѣй също и азъ. вѣрвамъ, благодарение на гигиеническото правило *умѣренността*, немахме ни най малко растройство на пищеварителния каналъ, нито холерически признаци.

б). *Простудяванията.* Въ горѣшитѣ врѣмена когато кожното дишане, испарение и испотѣвание са силни и изобилни, ако стане едно бързо простудяване на кожата, дѣйствието и се намалява или спира, тогава ето ви рефлексъ отъ повърхноста на тѣлото и флексъ (приливъ) къмъ чрвата, който докарва диарей, колики, ентеритъ и пр. признаци или растройства които въ време на холерическа епидемия подпомагатъ дѣйствието на заразата врѣхъ организма и може улесняватъ размножението на микробитѣ.

За това може опаситѣ отъ фланела се пепоръчатъ и са полезни въ време а холерическа епидемия.

Когато солдатитѣ се кѣяха въ морето, разумѣва се уморени и испотени, забѣлѣжвахъ, че често страдаяха отъ гастроинтестинални растронства. Ако би съществувала холера, на вѣрно, таква хора би биле първитѣ ударени.

в). *Слънчасванието*. (insolation). Д-ръ Балачано въ своята теза защитявана въ Берлинъ на 1870 год. говори и за слънчасванието като предрасположителна причина за холерата.

Профилактика (предохранителни мѣрки).

„Quand on ne peut éviter une maladie, il faut tâcher de la guérir“ (когато не може да се отбѣгне отъ една болѣсть, трѣбва да се стараемъ за лѣкуванието ѝ), казвала мъдростъта на народитѣ; „quand on ne sait guérir le choléra, il faut tâcher de s'en préserver“ (когато не се знае лѣкуванието на холерата, трѣбва да се стараемъ да се предпазимъ отъ нея; като че казва днесъ академията: пишаше единъ французски вѣстникъ.

Слѣдователно днесъ за днесъ и академията е повече за профилактиката отъ колкото за лѣкуванието на холерата, понеже чрезъ лѣкарства, ако и да се помага на нѣколцина, но отъ профилактиката могатъ се ползова мнозина.

Всичкиѣ оздравѣли холерически случаи отъ лѣкарствата ли са?

Лѣкарствата които препоръчатъ и съ които казватъ, че са получили добри резултати, да ли дѣйствуватъ и убиватъ заразата или зародиша или просто поправятъ продромическитѣ или предиспозиционнитѣ гастро-интестинални растронства?!

На тия въпроси кой може да отговори положително?

Сега да видимъ, отъ приброенитѣ изслѣдвания и причини за холерата, какво можеме да изчерпимъ за профилактиката.

Нѣма да говоря тука, подробно за всички предохранителни мѣрки, понеже това се каза отъ „Търновския лѣкарски съвѣтъ“ и отъ „Варненското Медицинско Дружество“ и читателитѣ на „Медицинското Списание“ прочетоха вече въ Но. 4, отъ 1-й Декемврий т. г. Ще кажа само нѣколко думи като съкращение на общитѣ правила, като наредя въпроситѣ както слѣдва:

1-о Болѣстъта я произвождатъ едни микроскопически същества наречени *холерически микроби*.

2-о. Микроба си има своето гнѣздо, брѣговетѣ на рѣката Гангъ, гдѣто съществува всекога и който понѣкогашъ, въ благоприятни нему условия, се размножава и усилява, като скакалицитѣ и произвожда епидемия. Ако би било възможно, тамъ на мѣсто, да се убие да се унищожи, чрезъ нѣкои дезинфектантни средства или да му се развали гнѣздото, чрезъ нѣкои технически искусства съ поправа-

ния и улѹчшения на почвата въ която се поражда и умножава, само тогава би се избавило челоѡѡчеството отъ тая зараза и тогава само не би били нуждни никакви други мѣрки.

3-о. Той се пренася отъ отечеството си по други мѣста и други страни. Затова са нужни и неизбѣжни карантинитѣ.

4-о. Принесенъ въ нѣкоя държава, ако обстоятелствата, му благоприятствуватъ не срѣщни препятствия, той се загниѣдява и правилности и ако се размножи (навѣди) принася много и ужасни жертви и се пренася отъ единъ градъ въ други, отъ едно село въ друго по цѣла държава. За това, пакъ се взематъ предварителнитѣ мѣрки противо принасянието му.

5-о. Въжкнатъ въ единъ градъ или село и намери тамъ добри условия за загниѣдяване и размножение, лесно му е да прескочи отъ една къща въ друга. Заради това общинитѣ и всѣки жителъ, трѣбва да държатъ градоветѣ, селата и жилищата си въ такава гигиеническо състояние щото зародиша да не намери приятна почва за неговото загниѣдяване и размножение, но напроотивъ да употребятъ средствата, колкото притежава днесъ науката, както е казано, въ горѣпомѣнатитѣ наставления и мѣрки, подробно.

6-о. Микроба гостъ въ една къща, не му е трудно да се запознае, да подаде ръка съ всѣчки домашни. Затова трѣба много пазение отъ прилепчивостта, чрѣзъ голѣма, строга чистота на всичко: ястие, пишие, дрѣхн, постѣлки и даживятъ, да ядатъ, да пиятъ, да спятъ, колкото е възможно въ други стаи или къщи, особено отъ заразенния или пакъ заразенитѣ да се отдалечаватъ, ако е възможно въ особелна къща, болници и др.

7-о. Той живѣе и може да стои въ летаргия дълго времъ въ земята, както видихме въ гробища и пр. и когато обстоятелствата му благоприятствуватъ, събужда се, размножава се и върлува. Ето защо кадавритѣ (тѣлата) на умрѣлитѣ трѣбва да се дезинфектиратъ, гробищата далечъ отъ градищата или селата, да бѣдатъ дълбоки и никога да се не откриватъ.

8-о. Той се намира най много въ бѣловочитѣ и испражненията, на болнитѣ отъ холера, които материи могатъ да оцапатъ дрѣхн, да направятъ храната и питиетата на здравитѣ, или като ги излѣятъ въ зетята, въ заходитѣ може да се процѣдятъ въ кладенци, извори и чешми, а отъ тамъ въ челоѡѡка. Ето защо се препорѣчва унищожаванieto, дълбоко заравнянето или изгаряннето на тия нѣща.

9-о. Въжква се въ ястниетата и питиетата ни. И това трѣбва да имаме предъ видъ.

10-о. Той има за прибѣжище, за скривалище къщята, училища-

та, казармитѣ, дюгенитѣ и всички нѣща, нечистотии, боклуци, заходни дрѣхы и др. За това не трѣбва да забравяме строгата чистота навсяко.

11-о. Холерата заразява по лесно и по на спогоръ предрасположения чловѣкъ, а по предрасположенъ е онзи който не прикарва рѣдовенъ гигиенически животъ, прекарва съ яденне, пиенне, съ всѣкаквъ видъ наслаждения и развлечения или пъкъ недостатокъ на всичко това. По предрасположенъ е и онзи комуто пищеварителния каналъ и кожното дѣйствиe са растроени. Рѣдовния животъ и умѣреността въ всичко са полезни въ тоя случай.

12 о. Понеже често епидемията бива много распространена, раззата силна, а лѣкарската помощъ безсилна и безуспѣшна, за това въ време на холера, трѣбва да се обръща сериозно внимание на най малкото нерасположение, на най слабитѣ признаци на какво и да е заболяване, а най повѣче и на незначителнитѣ растройства на пищеварителния каналъ и кожното дѣйствиe и да се лѣкуватъ овреме, до колкото е възможно, прѣди избухването на болѣстта.

Въ заключение ще кажа, че не само медикитѣ и учениитѣ хора, но всѣки знае, че гигиеническиитѣ мѣрки, взети противъ каква и да е епидемия, биватъ много по полезни на обществото отъ колкото помощта дадена на болнитѣ, чрезъ лѣкарства.

Слѣдователно на Правителствата и на Общинскитѣ Управления престои да взематъ общитѣ предварителни мѣрки противъ холерата, чрезъ наставления, правилници, агенти и пр. щедро да жертвуватъ, нищо да не жалятъ за тая цѣль, а всѣки гражданинъ да обрне сериозно внимание на домашната и индивидуалната гигиена за къщата си, за себе си и за семейството си.

Д-ръ Юрдановъ.

ОБЯВЛЕНИЕ.

Редакцията на Медицинско Списание извѣстява, че се намиратъ превързани въ единъ томъ броеветѣ отъ първата година. Желаящитѣ да се снабдятъ се отнасятъ направо до Редакцията, като същевременно внесатъ стойността 8 лева въ пощенски записъ или бонъ.